

УРБАНІЗАЦІЯ ЯК ГОЛОВНА ДЕТЕРМІНАНТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Статтю присвячено дослідженню особливостей територіальної організації готельного господарства Львівської області в результаті впливу чинника урбанізації. Виявлено залежність територіальної організації готельного господарства від системи розселення.

У статті досліджено вплив урбанізації на територіальну організацію готельного господарства високоатрактивної у туристичному відношенні Львівської області. Застосування центрографічного аналізу у дослідженні підтверджує безпосередній вплив територіальної концентрації населення у містах на місцезнаходження закладів розміщення. Зафіксовано також неоднозначність впливу урбанізації на географію підприємств готельного господарства у великих містах та периферійних районах області.

В результаті центрографічного аналізу виявлено взаємовплив між рівнем урбанізації та географією закладів розміщення. У статті доведено, що місцями найбільшого формування попиту на послуги закладів розміщення є великі міста та рекреаційно-туристичні території. Висвітлено тенденції розташування готельних комплексів у структурі міста. Обґрунтовано думку про те, що значною мірою на розташування готелів в планувальній структурі міста впливає їх функціональне призначення.

Ключові слова: готельне господарство, територіальна організація, заклади розміщення, урбанізація, центрографічний аналіз.

Н. М. Ганич. УРБАНИЗАЦИЯ КАК ГЛАВНАЯ ДЕТЕРМИНАНТА ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ГОСТИНИЧНОГО ХОЗЯЙСТВА ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ. Статья посвящена исследованию особенностей территориальной организации гостиничного хозяйства Львовской области в результате влияния фактора урбанизации. Выявлена зависимость территориальной организации гостиничного хозяйства от системы расселения.

В статье исследовано влияние урбанизации на территориальную организацию гостиничного хозяйства высокоатрактивной в туристическом отношении Львовской области. Применение центрографического анализа в исследовании подтверждает непосредственное влияние территориальной концентрации населения в городах месторасположение заведений размещения. Зафиксировано также неоднозначность влияния урбанизации на географию предприятий гостиничного хозяйства в больших городах и периферийных районах области.

В результате центрографического анализа выявлено взаимовлияние между уровнем урбанизации и географией средств размещения. В статье доказано, что местами наибольшего формирования спроса на услуги средств размещения являются крупные города и рекреационно-туристические территории. Освещены тенденции расположения гостиничных комплексов в структуре города. Обосновано мнение о том, что в значительной степени на расположение гостиниц в планировочной структуре города влияет их функциональное назначение.

Ключевые слова: гостиничное хозяйство, территориальная организация, учреждения размещения, урбанизация, центрографический анализ.

Постановка проблеми. На розташування закладів готельного господарства впливають, з одного боку, особливості цільового призначення закладу, а з іншого – освоєність території, на якій вони розташовані, тобто рівень розвитку інфраструктури. Важливою складовою створення туристичного продукту є діяльність різних типів готельних підприємств, створення належних умов для тимчасового проживання туристів та надання різних за характером послуг. Крім того, розвиток і територіальна організація готельного господарства зумовлюється низкою факторів і умов, а також зв'язками між закладами готельного господарства, системою розселення і об'єктами господарювання. Стрімкий розвиток туристичної сфери у Львівській області об'єктивно зумовлює акцентування уваги на географії закладів розміщення в області та чинниках, які її детермінують, спеціалізації, видовому розмаїтті, економічних характеристиках господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку готельної справи, класифікації засобів розміщення, оцінки якості послуг готельного господарства, формування механізмів

конкурентних переваг в управлінні якістю готельних послуг та інші опрацьовані вітчизняними і зарубіжними вченими і практиками: Байликом С.І. [1], Волковим Ю.Ф. [3], Ганич Н.М. [4,12], Єфимовою О.П. [6], Круль Г.Я. [7], Кузнецовою Н.М. [8], Любіцевою О.О. [9], Мальською М.П. [10,11,12], Пандяком І.Г. [10,11], Стецюк О.В. [17], Федорченко В.К. [19] та ін. У даному дослідженні ми зосередили увагу на чинниках–детермінантах географії підприємств готельного господарства у межах Львівської області, які досить часто детермінують територіальний розподіл економічної діяльності не менш вагомо, ніж ринкова кон'юнктура.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз особливостей територіальної організації готельного господарства Львівської області в результаті впливу чинника урбанізації.

У ході дослідження нами було поставлено наступні задачі:

– сформувані методикі дослідження впливу урбанізації на розміщення об'єктів готельного господарства;

– дослідити специфіку впливу чинника урбанізації на територіальну організацію готельного господарства у Львівській області;

– висвітлити територіальні відмінності розміщення готелів та їх функціональних типів, залежних від сформованих у межах області демогеографічних районів;

– з'ясувати місце чинника урбанізації у територіальній організації готельного господарства у спектрі інших детермінантів впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Тлумачний словник української мови розглядає “урбанізацію” (від латинського *urbanus* – міський) як складний соціальний процес, що впливає на всі сторони життя суспільства, розуміючи під даною дефініцією зростання ролі міст у житті країни чи регіону [18, с. 464]. Ще на початку ХХ ст. професор Володимир Кубійович відзначав посилення впливу міст на спосіб життя людей, їх життєдіяльність. Академік А.В. Степаненко констатує, що процес урбанізації супроводжується формуванням специфічного середовища для життєдіяльності населення і суттєвими змінами у його способі життя [6]. Проф. О. Шаблій називає урбанізацією соціально-економічним процесом, що проявляється у зростанні міських поселень, концентруванні у них населення, у поширенні міського способу життя на всю мережу поселень [22, с. 83].

Заставецький Т. Б. вводить поняття “урбанізованості”, позначаючи ним ступінь розвитку міського життя, тобто стану, досягнутого у процесі урбанізації. Урбанізація може відбуватися високими темпами за низької урбанізованості, або темпи урбанізації можуть сповільнюватися за високої урбанізованості. Урбанізація та урбанізованість визначаються різними показниками. Оскільки урбанізація є процесом, її характеризують динамічні показники (темпи урбанізації), водночас урбанізованість характеризують статистичними показниками (кількість і частка міського населення, кількість міських поселень, їх площа та ін.) [2].

Побутує думка, що процес урбанізації пройшов три стадії:

– від виникнення міст до ХVIII ст.;

– кінець ХVIII – початок ХХ ст., коли відбувалося швидке зростання розмірів і чисельності міст;

– метрополізація, яка характеризується зосередженням людей, багатств, політичних, економічних, культурних установ у містах протягом ХХ ст.

Іноді виділяють четверту стадію – дезурбанізацію, тобто зростання передмість, міграцію у сільські райони, планування нових міст тощо [20].

У межах України упродовж II половини ХХ ст. Мохначук С.С. та Шипович Є.Й. виокремили три етапи урбанізації: 1) власне урбанізацію – процес росту міст; 2) розмивання ядер міст, формування агломерацій – субурбанізацію; 3) урбанізацію сільських поселень у межах урбанізованої зони – рурурбанізацію [20].

Таким чином, урбанізація є багатограним процесом, що охоплює різноманітні аспекти розвитку міст: демогеографічні, соціально-економічні, етнографічні, геокультурні та ін. Підприємці, які зважають на дані аспекти у розвитку власної справи, у нашому випадку у готельному господарстві, володіють стійкими конкурентними перевагами на ринку готельних послуг.

Кількість населення та його розселення на територіях формування попиту на послуги закладів розміщення слугують чи не головними чинниками розвитку готельного господарства. Априорі, місцями найбільшого формування такого попиту є великі міста та розвинені в рекреаційно-туристичному відношенні території. З одного боку, зосереджене у містах населення забезпечує заклади розміщення робочою силою, з іншого – може виступати також споживачем пропонованих готелями та іншими закладами розміщення послуг. Останнім часом активно розвивається діловий туризм. Сучасні бізнес-готелі знаходяться в діловій або центральній частинах великих міст, надаючи в оренду конференц-зали для проведення нарад, бізнес-форумів, презентацій тощо.

Зростання когорти міського населення України, яке здебільшого відбувається за рахунок міграції із сіл до міст та міжрегіональної міграції, впливатиме на зростання попиту на послуги закладів розміщення, оскільки через постійну міграційну активність українців (навіть вимушену через військові дії на сході України) зростає кількість потенційних споживачів послуг закладів розміщення. Інша справа, що такий попит є доволі диверсифікованим, насамперед за рівнем платоспроможності.

Рівень урбанізації у Львівській області становить 61% (станом на 1.01.2014 р.). За даним показником область поступається загальноукраїнському (69%), проте випереджає усі області у Західному регіоні країни. Серед областей Західного регіону лише у Львівській він перевищує 50%. Значна частина містян зосереджена у місті Львові (729 тис. осіб, на 1.01.2014 р.). Найвища частка міського населення (50–75%) у прикарпатських районах: Дрогобицькому, Стрийському і Миколаївському та північному Сокальському. Найнижчий рівень урбанізації (менше 25%) у південно-західних (Мостиський,

Старосамбірський, Турківський) та східних (Перемишлянський і Радехівський) районах. Специфічним у цьому плані є Пустомитівський район, у ньому рівень урбанізації найнижчий – 14%.

Застосування центрографічного аналізу у дослідженні дозволяє визначити та змістовно інтерпретувати центри ваги соціально-економічних явищ. Центр ваги має географічну природу, бо характеризується географічними координатами – характеристиками місцезнаходження явища. У випадку рівномірного розподілу явища територією його центр ваги збігається з центром ваги території. У випадку, якщо явище розміщене на території пропорційно до іншого, то їх центри ваги збігаються. Територіальна близькість центрів ваги двох явищ засвідчує наявність зв'язків між ними.

Формули для обчислення координат центра ваги:

$$X = \frac{\sum_{i=1}^M P_i x_i}{P}, \quad Y = \frac{\sum_{i=1}^M P_i y_i}{P}, \quad [21]$$

де у першому випадку:

$$P = \sum_{i=1}^M P_i, \quad M - \text{кількість адміністративних одиниць (міст обласного підпорядкування та адміністративних районів області), } P_i - \text{кількість юридичних/фізичних осіб закладів розміщення } i\text{-тої адміністративної одиниці, } (x_i, y_i) - \text{координати } i\text{-тої адміністративної одиниці.}$$

– кількість юридичних/фізичних осіб закладів розміщення i -тої адміністративної одиниці, (x_i, y_i) – координати i -тої адміністративної одиниці.

у другому випадку:

$$P = \sum_{i=1}^M P_i, \quad M - \text{кількість адміністративних одиниць (міст обласного підпорядкування та адміністративних районів області), } P_i - \text{чисельність міського населення } i\text{-тої адміністративної одиниці, } (x_i, y_i) - \text{координати } i\text{-тої адміністративної одиниці.}$$

Результати проведеного центрографічного аналізу між показниками кількості закладів розміщення та міського населення наведено у табл. 1 та на рис. 1.

Таким чином, географічний центр ваги закладів розміщення розташований на південний захід від географічного центра ваги населення. Це пояснюється двома причинами: формою області, яка витягнута з північного сходу на південний захід; кількісним переважанням закладів розміщення у Передкарпатті та Карпатах, порівняно з північно-східними районами, де рекреація розвинута слабо. З іншої сторони, у межах області центри ваги обох досліджуваних показників характеризуються територіальною близькістю. Тому, констатуємо наявність очевидного взаємовпливу між рівнем урбанізації (кількістю міського населення) та географією закладів розміщення.

Для подальшого аналізу опираємося на результати демогеографічного районування Львівської області О. Р. Перхач, у якому автор виокремила шість демогеографічних районів: Центральнo-Західний, Північно-Західний, Південний, Південно-Західний Східний, Південний гірський [14, с. 12]. На території області сформо-

Таблиця 1

Результати центрографічного аналізу між показниками кількості закладів розміщення та міського населення Львівської області, станом на 2013 р.

Центри ваги	Координати	Населений пункт	№ маркеру на рис. 1
закладів розміщення	49° 36', 23° 47',	с. Грімне Городоцького району Львівської області	1
закладів розміщення – юридичних осіб	49° 39', 23° 50',	смт Щирець Пустомитівського району Львівської області	2
закладів розміщення – фізичних осіб	49° 33', 23° 44'	поблизу с. Грімне Городоцького району Львівської області	3
населення Львівської області	49° 45', 23° 55',	с. Наварія Пустомитівського району Львівської області	4
міського населення	49° 46', 23° 57',	с. Сокільники Пустомитівського району Львівської області	5
сільського населення	49° 42', 23° 52'	м. Пустомити Пустомитівського району Львівської області	6

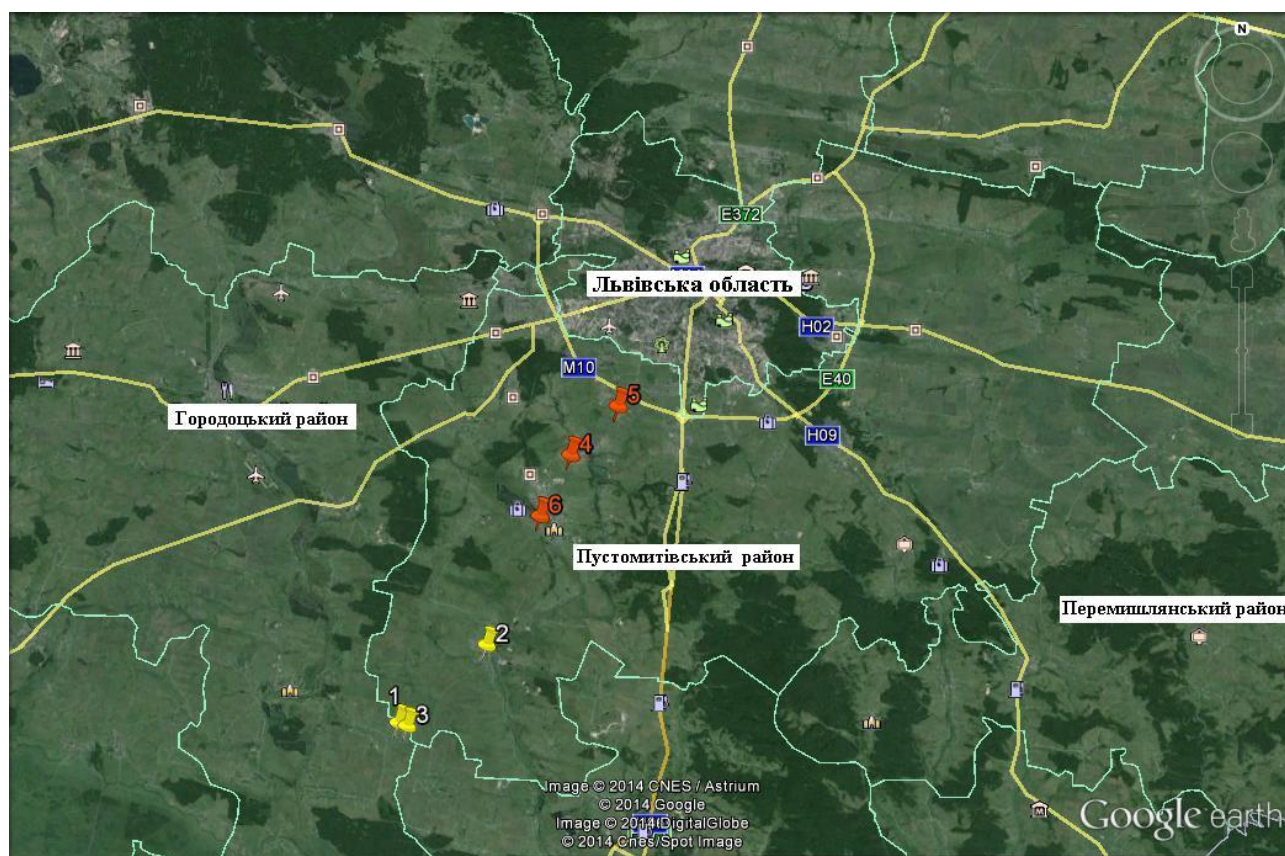

Рис. 1. Результати проведеного центрографічного аналізу між показниками кількості закладів розміщення та міського населення

Таблиця 2

Зосередження міського населення та закладів розміщення за демогеографічними районами Львівської області, станом на 1 січня 2014 р.

Демогеографічні райони	Рівень урбанізації, %	Кількість закладів розміщення
Центрально-Західний	80,6	110
Південний	65,2	80
Північно-Західний	54,4	17
Східний	37,7	19
Південно-Західний	33,9	22
Південний гірський	22,3	24

* авторські розрахунки

вана моноцентрична Львівська агломерація та формується поліцентрична Дрогобицько-Трускавецька агломерація, які, на нашу думку, суттєво впливають на територіальний розподіл готельного господарства. Адже 70% закладів розміщення сконцентровані саме у тих демогеографічних районах, де розміщені найбільші міста області: Львів, Дрогобич, Борислав, Трускавець, Стрий, Моршин, Новий Розділ (табл. 2) та які ми класифікуємо як центри територіальної організації готельного господарства. Проте, як виявилось, чинник урбанізації не визначає концентрацію закладів розміщення так однозначно у периферійних районах області, хоча вплив все ж таки простежується. Найменш

урбанізований Південний гірський демогеографічний район концентрує найбільше з-поміж інших периферійних демографічних районів підприємств готельного господарства.

Найвищий рівень урбанізації в Центрально-Західному (80,6%) та Південному (65,2%) демогеографічних районах. Агломерації та міста разом із полімагістралями є основними елементами формування опорного каркасу розселення. Кількість закладів розміщення у даних районах нараховує 190 одиниць, що складає 69,9% від загальної кількості підприємств готельного господарства у Львівській області.

Раціональне розміщення мережі підприємств готельного господарства передбачає ство-

рення найбільших зручностей не лише для відвідувачів, а й для обслуговуючого персоналу, для повноцінного відпочинку обох категорій, а також досягнення високої ефективності роботи самого підприємства. За умов конкуренції розташування закладів розміщення має велике значення, тому додатково необхідно враховувати показники: наявність туристичного потенціалу, обсяги туристичних потоків, чинні нормативи розміщення підприємств готельного господарства.

Готелі часто виступають опорними елементами містопланувальної структури. Врахування містобудівних вимог часто потребує обмеження поверховості готелів і суттєво впливає на їх об'ємно-просторову композицію. Обмежувальними чинниками будівництва готелів у центральних частинах міст є постійне зростання вартості землі, труднощі організації будівництва (ускладнені під'їзди, відсутність постійних паркувальних місць для транспорту тощо). На розташування готелів у планувальній структурі міста суттєво впливає їх функціональне призначення. С.І. Байлик виділяє кілька характерних прийомів розміщення готелів у планувальній структурі міста: у центрі міста, на територіях, прилеглих до центру, у центрі житлових районів і мікрорайонів, на межі міста, поза межами міста [1, с. 81].

Практика експлуатації готелів показує, що найефективнішим є їх розміщення у центрі міст, оскільки саме центр будь-якого міста добре пов'язаний транспортом з усіма районами та головними комунікаційними осередками (міською адміністрацією, туристично-інформаційними центрами, банківською інфраструктурою, закладами дозвілля і т.п.). У межах історичного центру міста сконцентровані основні архітектурні та історичні пам'ятки, що створює комфортні умови для туристів, оскільки об'єкти їхніх інтересів знаходяться у межах 10-хвилинної ходьби від закладів розміщення.

Дедалі частіше готелі розташовують у зоні, прилеглий до центру. Тут значно більше придатних для будівництва територій, вартість землі нижча, комфортність середовища вища, шумове забруднення відносно невелике. Таке розміщення є оптимальним і поширеним. Водночас дещо погіршується транспортна доступність.

Свої переваги має розміщення готелів у центрі житлових районів та мікрорайонів: тут є вільні території для влаштування під'їздів і стоянок для пасажирських, екскурсійних автобусів, автомашин.

Специфікою характеризується розміщення готелів на межі міста. Як правило, вони розташовуються в зоні в'їзду до міста на авто-

магістралях. Такі заклади розміщення призначені здебільшого для автотуристів. Невід'ємною умовою розміщення повинні бути зручні місця для з'їзду із транспортних артерій і добра видимість будівлі з автошляхів. Від готелів, що розташовані поза межами міста, значно важче дістатися центру міста.

Головною закономірністю територіальної організації готельного господарства Львівської області є тяжіння до міст та автомагістралей. Моноцентрична просторова організація готельного господарства Львівської області останніми роками трансформується у поліцентричну: упродовж 2000–2013 рр. на тлі деякого зниження частки головного ядра готельного господарства – м. Львова за кількістю закладів розміщення, зросла частка м. Трускавця, Сколівського району, а останнім часом й інших одиниць адміністративно-територіального поділу області.

Висновки. Кількість населення та його розселення на територіях формування попиту на послуги закладів розміщення слугують важливими чинниками розвитку готельного господарства. Місцями найбільшого формування такого попиту є великі міста та розвинені в рекреаційно-туристичному відношенні території.

На території Львівської області сформована моноцентрична Львівська агломерація та формується поліцентрична Дрогобицько-Трускавецька агломерація, які суттєво впливають на територіальну організацію готельного господарства. Майже 70% закладів розміщення сконцентровані саме у Центрально-Західному (80,6%) та Південному (65,2%) демогеографічних районах, в яких найвищий рівень урбанізації. Тут розміщені найбільші міста області: Львів, Дрогобич, Борислав, Трускавець, Стрий, Моршин, Новий Розділ. Вони виступають основними центрами територіальної організації готельного господарства. Проте, як виявилось, чинник урбанізації не визначає концентрацію закладів розміщення так однозначно у периферійних районах області, хоча вплив все ж таки простежується. Найменш урбанізований Південний гірський демогеографічний район концентрує найбільше з-поміж інших периферійних демографічних районів підприємств готельного господарства.

На основі проведеного дослідження констатуємо значний та виразний вплив урбанізованості на територіальну організацію готельного господарства. Проте, попри виявлену через застосування центрографічного аналізу очевидну залежність між ними, сучасну географію закладів розміщення визначають й багато інших чинників: зростаюча атрактивність регіону всередині та за межами країни; політичні, куль-

турні, спортивні події останніх років; зростаюча у контексті загальносвітових тенденцій диференціація спектру підприємств готельного гос-

подарства в області, сформована попитом різноманітних категорій споживачів та інші.

Література

1. Байлик С. И. Гостиничное хозяйство. Проблемы, перспективы, сертификация [Текст] / С. И. Байлик. – К.: Альтерпрес, 2005. – 208 с.
2. Заставецький Т. Б. Система міських поселень агропромислового регіону в умовах трансформації суспільства [Текст] : монографія / Т. Б. Заставецький – Тернопіль: Ред.-вид. відділ ТНПУ, 2005. – 160 с.
3. Волков Ю. Ф. Введение в гостиничный и туристический бизнес [Текст] : учеб. пособие / Ю. Ф. Волков. – Ростов н/Д.: Феникс, 2003. – 352 с.
4. Ганич Н. М. Готельне господарство Львівської області: сучасний стан та шляхи оптимізації розвитку [Текст] / Н. М. Ганич // Вісник Львів. ун-ту. Сер. міжн. відн. – 2012. – Вип. 29, Ч.1. – С. 24–29.
5. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lv.ukrstat.gov.ua/>
6. Ефимова О. П. Экономика гостиниц и ресторанов [Текст] / О. П. Ефимова, Н. А. Ефимова. – М.: Новое знание, 2006. – 392 с.
7. Круль Г. Я. Основи готельної справи [Текст] : навч. посібник / Г. Я. Круль. – К.: ЦУЛ, 2011. – 280 с.
8. Кузнецова Н. М. Основи економіки готельного та ресторанного господарства [Текст] : навч. посібник / Н. М. Кузнецова. – К., 1997. – 174 с.
9. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) [Текст] / О. О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2002. – 436 с.
10. Мальська М. П. Готельний бізнес: теорія та практика [Текст] : навч. посібник / М. П. Мальська, І. Г. Пандяк. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
11. Мальська М. П. Організація готельного обслуговування [Текст] : підручник / І. Г. Пандяк, Ю. С. Занько. – К. : Знання, 2011. – 366 с.
12. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг [Текст] : підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
13. Організація готельного господарства [Текст] : навч. посібник / О. М. Головка, Н. С. Кампов, С. С. Махлинець, Г. В. Симочко. – К. : Кондор, 2011. – 410 с.
14. Перхач О. Р. Демогеографія регіону в умовах депопуляції населення (на матеріалах Львівської області) [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : 11.00.02 / О. Р.Перхач. – Львів, 1999. – 17 с.
15. Семенов В. Т. Формирование устойчивого развития мегаполисов. Урбанистические аспекты [Текст] / В. Т. Семенов, Н. Э. Штомпель. – Х. : Харьк. нац. акад. город. хоз-ва, 2009. – 340 с.
16. Степаненко А. В. Социально-экономическое развитие городов [Текст] / А. В. Степаненко. – К.: Наукова думка, 1988. – 206 с.
17. Стецюк О. В. Готельне господарство Львова: сучасні тенденції розвитку [Текст] / О. В.Стецюк // Вісник Львів. ун-ту. Сер. геогр. – 2012. – Вип. 40. – Ч. 2. – С. 163–169.
18. Тлумачний словник сучасної української мови: Близько 50000 сл. [Текст] / уклад. І. М. Забіяка. – К.: Арій, 2007. – С. 464.
19. Уніфіковані технології готельних послуг [Текст]: навч. посіб / за ред. проф. В.К. Федорченка. – К.: Вища школа, 2001. – 237 с.
20. Урбанізація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Урбанізація>
21. Шаблій О. І. Математичні методи в соціально-економічній географії [Текст] : Навч. видання / О. І. Шаблій. – Львів, 1994. – 304 с.
22. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії [Текст] / О. І. Шаблій. – Львів, 2003. – 444 с.